

Megjelent a Romániai magyar szó 1999. december 9. számában:

Gondolatok a kettős kötődésről **A II. magyarörmény konferencia**

Szamosújváron, az örmények alapította - az egykori Gerla (szláv szó: gázlót, átkelőhelyet jelent) birtokon felépült - városban rendezték meg november 20-21-én az Erdélyi Magyarörmények II. Konferenciáját.

A konferencia megrendezésében több civil szervezet működött közre, így a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, az ugyancsak Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, a kolozsvári, szamosújvári, gyergyószentmiklósi magyarörmény képviselőtestületek, az RMDSZ, a román kormány kisebbségügyi minisztériuma, az EKE stb. Az értekezletnek otthont a helyi római katolikus egyház, valamint a református egyház karitatív intézménye adott.

Jómagam a sepsiszentgyörgyi magyarörmények képviselőtestületében voltam jelen két társammal együtt. A színvonalas előadások kitöltötték az első napot, a második nap a mise, a koszorúzás Szongott Kristóf emléktáblájánál és az örmény temetkezési hely (a székesegyház alatti kriptákban), valamint a Salamon templom és örmény polgári házak megtekintése volt soron.

Valamennyi előadás a kettős kötődés jellegét hívatott igazolni, egyrészt az Erdélyben I. Apafi Mihálytól 1672-ben letelepedési engedélyt elnyerő örmények városépítő, polgárosodást felerősítő, művelődésben, hadviselésben szerepet betöltő jelenlétét, másrészt viszonylag rövid időn belül megtörtént elmagyarosodásukat, ami egyúttal az erdélyi magyar történelmi örökség részeseivé tette őket.

Az előadásokat hallgatva mindvégig, majd azután is nem hagyott nyugton a dilemma: ugyan mit is keresek én e csoportosulásban, mikor alig van "génjeimben" (mindössze 17 százalék) örmény jelleg (apai felmenőim között Lukácsok, Keresztesek, Urszujok női ágon), egyáltalán mi ez a hibrid fogalom: magyarörmény?

Ezt Varujan Vozgarian sem értette, amikor a szamosújvári örménymagyarokat megkereste, feltevé a kérdést: magyar vagy örmény? A kettő együtt nem létezik! (Persze: számára nem. Ismert több megnyilatkozása, amely határozottan magyarelles. Ő a többségbe beolvadás tudatos hirdetője).

De mert nem szoktam egyetlen lappangó kételyemet sem a könnyebb megoldás kedvéért elvetni, tovább töprengtem ennek a mozgalomnak a létjogosultságán. Ugyanis mi határoz meg egy etnikai közösséget? A közös nyelv mindenekelőtt, amely a közös kulturális örökség foglalata, hordozója. Márpedig sem rasszként (az örmény armenid típus, ill. anatóliai-armenid típus), mivel az erdélyi magyar tipológia (keveredéssel) legfeljebb 10 százaléknyt ismer ebből a Kis-Ázsiában kialakult típusból ("Orrod, mint a Libanon tornya, amely Damaszkusz felé néz" - Énekek éneke), sem nyelvileg nem található rokonság.

Úgyszintén az örmény világi és valóságos szokások, építkezés, művelődés, öltözködés stb. viszonylag korán, a múlt században megkoptak, sőt jó néhány eltűnt, feloldódott a magyar környezetben. Elfeledték nyelvüket, csupán közös, a Római Katolikus Egyházhoz kötődésük és jórészt magyar nyelvű erdélyi dokumentumaik maradtak meg. Az utolsó ismerője az Ó- és új-örmény nyelvnek P. Fogolyán Miklós gyergyószentmiklósi atya volt, de ő is Rómában tanulta meg egykori anyanyelvét. Korai halála az ottani magyarörmény közösség nagy vesztesége.

Az elhangzott előadások olyan jeles személyiségek nevét emlegették, mint a vértanúk, a '48-'49-es szabadságharc hős tábornokait - Kiss Ernő, Lázár Vilmos - vagy Czetz Jánost, a festő Hollósyt, a színművésznő Hollósyt (valamikor Korbulyok), a természetjáró Merzát, Czáránt stb. valamennyien a magyarság nagyjai.

"Magyarabbak a született magyarnál" - mondják.

Akkor hát e tökéletes és önkéntes asszimiláció ismeretében ugyan mi bennünk az örmény? Ma már legfeljebb génjeinkben rejtetten, latens tényezőként van meg. Nosztalgia? Kettős identitás? De hát ez nem igaz.

Szerintem egészen másról van szó.

Egy - ma is létező - erős ellenségek (perzsák, törökök, oroszok, tatárok stb.) és természeti csapások (földrengések) szorításában éppúgy megmaradt, mint a hasonló történelmi sorscsapásoknak kitett magyarság.

E rokonszenves és szorgalmas népnek mi adtunk otthont, és nem maradtak hálátlanok (mint mások). Várost, városokat építettek, fellendítették a kereskedelmet és az ipart, majd elfoglalták megérdemelt helyüket a magyar köztisztviselők, a magyar nemesség körében. Becsületes és immár jómódú férfiak vettek nőül magyar, főleg székely lányokat kismemesi családokból, de ennek fordítottja is történt (pl. a mi családunk esetében is).

Hazánkat, nemzeti ügyünket soha nem árulták el, ha kellett, mártírhalált haltak érte. S amint napjaink bizonyítják, az anyaországban meghonosodott magyarörmények sem felejtették el erdélyi gyökereiket.

Íme, ha a nyelvet, a szokásokat nem is örököltük vagy nem gyakoroljuk, de a hűség őseink iránt nem apadt el.

Talán ez a magyarörmény mozgalom lényege: túl a vérségi kapcsolatokon, túl az elválasztó különbségeken e két népben közös: önazonosságunkat megőrző hűség népünkhöz, ragaszkodás évezredes gyökereinkhez.

Puskás Attila

A Rubens-kép visszatért

1999 dec. 22.

Szamosújvár városa nagy eseménynek volt tanúja. Az Örmény Katolikus Székesegyházba 55 évi hiány után, visszatért a "Krisztus levétele a keresztről" című *Rubens* festmény.

E festmény Szongott Kristóf följegyzései szerint 1806-ban került Szamosújvár birtokába. A valóság, és a legenda is azt tartja, hogy a szamosújvári örmények ajándékba kapták I. Ferenc királytól, mivel jelentékeny összegekkel járultak hozzá az állampénztár költségeihez. A képet a Feltámadás-(Rubens) kápolnába helyezték. Örmények és más nemzetiségűek ezrei csodálták majd másfél évszázadon át.

A második világháború idején, 1944-ben a magyar hatóságok hadműveleti kiürítést rendeltek el, ennek értelmében az Örmény Katolikus Plébánia saját értékeit (a Rubens képet is) összecsomagolta és a hátszágba küldte. A háború befejeztével az örmény plébánia többszöri kérelme következtében 1952-ben a magyar állam átadta ezeket az értékeket a román államnak. Így kerültek ezek (köztük a Rubens kép) az állam tulajdonába.

Az értékek visszaszerzésével többször is sikertelenül próbálkoztak. 1999 nyarán újból kezdődtek a kísérletek, megbeszélések folytak Kolozsváron a Szépművészeti Múzeum vezetésével (ahol a festményt 1952-től tárolták), és a szamosújvári Történelmi Múzeum vezetésével (amelynek tulajdonában volt a kép).

Ekkor született egy kompromisszum, amely szerint az Örmény Katolikus Plébánia kéri és vállalja a festmény megőrzését. A szóbeli egyezkedés után írásos kérvény, majd a városi tanács (Önkormányzat) határozata következett. Meg kell jegyezni, hogy mindenki, aki részt vett az akcióban, sok jóhiszeműségről tett tanúságot. A Helyi Tanács szavazásakor minden tanácsos igennel szavazott.

A szamosújvári Helyi Tanács határozata három feltételt támasztott: székesegyházunk megfelelő feltételeket biztosít a festmény számára, riasztórendszert szerel fel, és látogatási időpontokat rögzít az érdeklődők számára.

Az út tehát megnyílt, az írásbeli bizonylatot arról, hogy a feltételek jók, székesegyházunkban jóhiszemű és segítőkész szakemberek segítségével megszereztük. A riasztó-biztonsági rendszert megrendeltük, az összeget, amely ehhez kellett, kölcsönvettük.

Az esemény 1999. dec. 22-én ment végbe, ezen a napon szerelték fel a szakemberek a riasztórendszert, 14 órakor érkezett meg "A KÉP", szamosújvári védelem mellett.